

Milan M. Buben

II. díl/2. svazek

ENCYKLOPEDIE

ŘÁDŮ A KONGREGACÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

MNIŠSKÉ ŘÁDY

*Ancien Benedictin de l'abbaye
de St Denis en habit de Choeur*

Milan M. Buben

**Encyklopedie řádů, kongregací
a řeholních společností
katolické církve v českých zemích**

II. díl, II. svazek:
Mnišské řády

*Za poskytnutí několika ilustrací k tomuto svazku děkují autor a nakladatelství
Benediktinskému arcioopatství sv. Vojtěcha a sv. Markěty v Praze-Břevnově.*

© Milan M. Buben, 2004, 2007

Illustrations © archiv autora a citovaná literatura, 2004, 2007

© Libri, 2004, 2007

ISBN 978-80-7277-087-8

ISBN 80-7277-084-5 (soubor)

ISBN 80-7277-085-3 (I. díl)

ISBN 80-7277-086-1 (II. díl, 1. sv.)

Obsah

Řád benediktinů /9

Organizace a struktura řádu /11

Dějiny řádu /15

Opati-primasové /37

Řádoví světci a blahoslavení /38

Papežové /39

Dějiny řádu v českých zemích /41

Břevnov – arciopatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty /44

Ostrov – opatství sv. Jana Křtitele na Ostrově /62

Sázava – opatství sv. Jana Křtitele, Panny Marie a sv. Prokopa /66

Hradisko u Olomouce – opatství sv. Štěpána Prvomučedníka /76

Opatovice nad Labem – opatství sv. Vavřince /77

Litomyšl /81

Třebíč – opatství Nanebevzetí Panny Marie /82

Kladruby – opatství Nanebevzetí Panny Marie, sv. Wolfganga
a sv. Benedikta /87

Postoloprty – opatství Panny Marie /94

Vilémov – opatství sv. Petra a Pavla /97

Želiv – opatství Panny Marie /100

Podlažice – opatství Panny Marie /101

Praha – opatství Na Slovanech (Emauzy) /103

Praha – opatství sv. Ambrože na Novém Městě /116

Praha – opatství sv. Mikuláše na Starém Městě /117

Svatý Jan pod Skalou – proboštství, pak opatství sv. Jana Křtitele /121

Rajhrad – proboštství, pak opatství sv. Petra a Pavla /127

Broumov – proboštství, pak opatství sv. Václava /136

Sídelní biskupové v českých zemích /144

Významní členové řádu v českých zemích /144

Kulturní a historický přínos /146

Cisterciáci /149

Organizace a struktura řádu /153

Dějiny řádu /157

Generální opati /169

Řádoví světci a blahoslavení /173

Papežové /176

Dějiny řádu v českých zemích /177

Sedlec – opatství Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Křtitele /180
 Plasy – opatství Nanebevzetí Panny Marie /192
 Pomuk (Nepomuk) – opatství Nanebevzetí Panny Marie /204
 Hradiště nad Jizerou – opatství Panny Marie /210
 Osek – opatství Panny Marie /214
 Velehrad – opatství Matky Boží /229
 Žďár nad Sázavou – opatství Nanebevzetí Panny Marie /241
 Vyšší Brod – opatství Nanebevzetí Panny Marie /250
 Vizovice – opatství Panny Marie /264
 Zlatá Koruna – opatství Panny Marie /267
 Svaté Pole – opatství Panny Marie /281
 Zbraslav – opatství u chrámů Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jakuba /283
 Skalice – opatství Panny Marie /295
 Bernardinum /298
 Sídelní biskupové v českých zemích /301
 Významní členové řádu v českých zemích /301
 Kulturní a historický přínos /303

Kartuziáni /307

Organizace a struktura řádu /309
 Dějiny řádu /311
 Generální převoři /318
 Řádoví světcí a blahoslavení /321
 Dějiny řádu v českých zemích /322
 Praha – Smíchov /323
 Královo Pole u Brna /328
 Tržek u Litomyšle /334
 Dolany /336
 Olomouc /338
 Štípa /340
 Valdice /341
 Významní členové řádu v českých zemích /348
 Kulturní a historický přínos /348

Celestini /351

Organizace a struktura řádu /352
 Dějiny řádu /352
 Světec /356
 Papež /356
 Dějiny řádu v českých zemích /357
 Ojvín /357
 Konvent u sv. Michala pod Vyšehradem /360
 Kulturní a historický přínos /360

Trapisté	/361
Organizace a struktura řádu	/362
Dějiny řádu	/363
Generální opati	/367
Řádoví světci a blahoslavení	/368
Dějiny řádu v českých zemích	/369
Kulturní a historický přínos	/370
Basiliáni	/371
Organizace a struktura řádu	/373
Dějiny řádu	/375
Řádoví světci a blahoslavení	/378
Dějiny řádu v českých zemích	/381
Kulturní a historický přínos	/382
Poděkování	/383
Seznam zkratk	/384
Literatura	/385
Terminologický slovníček	/396

Řád benediktinů

■ *Ordo Sancti Benedicti, Ordo Sancti Patris Benedicti*, řád sv. Benedikta, řád sv. otce Benedikta, řád benediktinský, benediktini

Zkratka

O. S. B.

Řehole

sv. Benedikta

Patroni řádu

Panna Maria, sv. Benedikt a všichni řádoví svatí, kteří jsou uctíváni lokálně podle zvyklostí jednotlivých řeholních domů a kongregací

Spiritualita a zaměření

Benediktinská spiritualita je jednou z cest naplňujících touhu po věčných hodnotách, tedy hledání Boha v jisté odloučenosti komunity od jejího okolí, ať již při rozjímání nebo při práci. Izolovanost komunity napomáhá k vzdálení se od světských myšlenek a tužeb i všech profánních návyků. Je to boj se smysly, vůlí i pokušením. Základem je pak stálost v komunitě (*stabilitas in congregatione*), tedy projev bratrské lásky a život na jednom místě (*stabilitas loci*).

Prostředkem k dosažení tohoto způsobu života je pokora, čímž je míněna nejenom bázeň před Bohem, ale také snaha navázat společenství s Bohem a s bližními, jakož i pěstování společenských ctností.

Základním kamenem benediktinské spirituality je interpretace evangelia, tak jak ji ve své Řeholi sv. Benedikt podává. Řehole sv. Benedikta čili klášterní pravidla sv. Benedikta (*Regula Sancti Benedicti, Sancti Benedicti Regula Monasteriorum*) pojednává v 73 kapitolách o nejrůznějších aspektech mnišského života v klášteře. Obsahuje nejenom duchovní rady, ale také životní normy a předepisuje disciplínu v klášteře s důrazem na poslušnost, mlčenlivost a pokoru. Jde o mírnou řeholi, podle níž má askeze sloužit dokonalosti, a nikoliv brzdit či tlumit lidského ducha členů komunity. Každý má mít vše, co potřebuje, a řehole přitom bere ohled i na slabé, nemocné, staré či jinak již neschopné jedince, má porozumění pro slabost lidské povahy i osobní dispozice jednotlivce. Řehole nevyžaduje heroické výkony kajícího a asketického. Respektuje individuální možnosti každého člena komunity, jíž jako celku stanovuje obecný rámec pro rozvoj jednotlivců pod vedením opata a starších bratří zkušených v duchovním životě. Po-

se ještě někdy nachází slovo *PAX* (tj. pokoj). Úcta k tomuto kříži zesílila roku 1647, kdy byl v bavorském klášteře Metten nalezen záznam z roku 1514 o uctívání tohoto kříže. Medailky s křížem sv. Benedikta, jimž byl připisován apotropaický, tedy zažehnávací (řec. *apotropaion* = zažehnávání, odvrácení, odmítnutí) účinek proti silám zla, se pak razily pro poutníky i u nás, v břevnovském klášteře. Ražby byly oficiálně schváleny na žádost opata Bennona Löbla z roku 1741, a to dekretem kongregace pro udílení odpustků (*Congregatio indulgentiarum*) ze dne 23. 12. 1741 a pak i bullou papeže Benedikta XIV. ze dne 13. 3. 1742.

Heslo

ORA ET LABORA (tj. Modli se a pracuj);

UT IN OMNIBUS GLORIFICETUR DEUS (tj. Aby byl ve všem oslaven Bůh; ať je ve všem oslavován Bůh).

Oděv

Černý hábit (*habitus*) s cingulem a černý škapulíř, podle místních zvyklostí se objevuje i černá kapuce, případně k hábitu náleží kolárek.

Podle Benediktových představ měl být mnich vybaven dvěma svrchními oděvy s kapucí a širokými rukávy, dvěma spodními oděvy, plátěným nebo koženým opaskem, zástěrou nebo škapulířem s kapucí, punčochami, botami, šátkem, nožem, jehlou, pisátkem a tabulkou. Tato výbava znamenala značné zmírnění chudoby eremitů.

ORGANIZACE A STRUKTURA ŘÁDU

Benediktini nejsou centralizovaným řádem. Každý klášter je samostatnou duchovní rodinou, kde všichni společně žijí, modlí se a pracují. Teprve na popud papeže Lva XIII. dostal řád roku 1893 stávající organizační formu. Kláštery zůstaly autonomní a teprve následně, na základě území, národnosti nebo vzájemných vztahů se volně sdružují do tzv. kongregací (*congregatio monastica*), které pak vytvářejí vyšší právní a organizační formu, již je konfederace. V jejím čele stojí opat-primas (*abbas-primas*), který je zároveň opatem římské mezinárodní řádové koleje (se statutem opatství) u sv. Anselma na Aventinu (Piazza dei Cavalieri di Malta 5, Roma). Jako představený celého řádu reprezentuje řád u Svatého stolce, u Kongregace pro řeholníky, zprostředkovává styk mezi jednotlivými benediktinskými kongregacemi a kláštery a odpovídá za chod řádové koleje. Mezi ostatními opaty je jen první mezi rovnými (*primus inter pares*). Je volen na dobu osmi let předsedy kongregací, opaty (a převory klášterů, kde není opat) klášterů *sui iuris*, náležitě ustanovenými administrátory a zákonně jmenovanými prokurátory klášterů všech kongregací. Zvolený opat-primas může být zvolen opětovně, ale již jen na čtyři roky, byť dvakrát (tj. 8 + 4 + 4).

Ancien Benedictin

Hlavou kongregace je předseda (*praeses*), kterého zastupuje místopředseda (*vice-praeses*). Musí být zvolen většinou opatů nebo převorů, kteří stojí v čele klášterů, jež kongregaci tvoří. K roku 1999 se benediktinská konfederace skládala z 21 kongregací:

1. *Congregatio Casinensis*, založená 1408, Itálie;
2. *Congregatio Angliae*, založená 1336, resp. 1619, Anglie;
3. *Congregatio Hungarica*, založená 1514, zlikvidovaná Josefem II. 1786, obnovena Františkem II. 1802, Maďarsko;
4. *Congregatio Helvetica*, založená 1602, Švýcarsko — severní Itálie;
5. *Congregatio Austriatica sub titulo Immaculata Conceptionis B. M. V.*, založená 1625, resp. 1889, sjednocená s Kongregací sv. Josefa 1930, Rakousko;
6. *Congregatio Bavarica*, založená 1684, obnovena 1858, Bavorsko;
7. *Congregatio Brasiliensis*, založená 1827, Brazílie;
8. *Congregatio Solesmensis*, založená 1837, Francie;
9. *Congregatio Americano-Casinensis*, založená 1855, USA;
10. *Congregatio Sublacensis*, založená 1872, Itálie;
11. *Congregatio Beuronensis S. Martini*, založená 1873, Německo;
12. *Congregatio Helveto-Americana*, založená 1881, USA;
13. *Congregatio Ottiliensis*, založená 1884, schválena 1896, Německo;
14. *Congregatio Annuntiationis B. M. V.*, založená 1920, Irsko;
15. *Congregatio Slava S. Adalberti*, založená 1945, Česká republika, Chorvatsko a Slovinsko;
16. *Congregatio S. Mariae Montis Oliveti* (olivetáni), založená 1319, papežské potvrzení 1344, ke konfederaci přistoupila 1960;
17. *Congregatio Vallis Umbrosae Ordinis S. Benedicti* (valombroziáni), C. V. U. O. S. B., založená 1036, ke konfederaci přistoupila 1966;
18. *Congregatio Camaldulensis* (kamaldulové), založená 1074;
19. *Congregatio Neerlandica*, založená 1969, Nizozemsko;
20. *Congregatio Silvestrina (silvestrini)*, O. S. B. Silv., založená 1231, schválena 1248, ke konfederaci přistoupila 1973;
21. *Congregatio Coni (Cono — Sur) Australis de Sancta Cruce*, založená 1970, schválena 1976.

Všechny benediktinské domy (konventy) jsou samostatné. Jednotlivé kláštery (*monasterium*, ojediněle *archisterium* pro nejstarší a nejdůležitější) se nazývají opatství (*abbatia*), jimž stojí v čele opat (*abbas*), popř. arcipat, menší se nazývají převorství (*prioratus*) a jsou řízené převorem (*prior*), a konečně v minulosti existovala proboštví (*praepositura*), vedená proboštem (*praepositus*), která byla závislá na některém opatství. Opat je vždy infulovaný a jeho zástupcem v konventu je převor, někdy má však opatův zástupce titul děkana (*decanus*). Není-li volba opata provedena, řídí opatství převor-administrátor (*prior-administrator*) nebo konventuální převor. Ostatní funkce v konventu jsou obvykle: podpřevor

(*subprior*), provizor či dříve *cella(r)ius* (stará se o hospodářské záležitosti), novicmistr (*magister novitiorum*), magistr kleriků nebo též mnichů-juniorů (*magister clericorum*), který pečuje o výchovu kleriků, infirmář (dozor nad nemocnicí a hospicem pro staré a slabé). Existovaly i funkce sakristána (péče o kostel, oltáře a relikviáře), kantora (dohlížel na vzdělávání mnichů a na chod skriptoria), almužníka (rozdílil chudým materiální pomoc), sklepmistra (péče o dodávky potravin a topiva) apod.

Někteří opati významných klášterů mají titul *abbas nullius*, tj. opat exemptní, tedy vyňatý z pravomoci diecézního biskupa (*nullius diocesis*) a podléhající Svatému stolci. Exemptní opatství je *de iure* (nikoliv *de facto* — proto „nullius“) vlastně samo jakousi diecézí, přičemž opat takového kláštera přijímá současně z titulu opatské volby i biskupské svěcení a na území opatství také biskupský úřad se všemi pravomocemi vykonává. Titul *abbas nullius* zdobí představené klášterů Monte Cassino, Subiaco (Sacro Speco), La Cava u Neapole, Monte Vergine u Avellina, sv. Pavla v Římě, Pannonhalma v Maďarsku, Einsiedeln ve Švýcarsku či Nové Nursie v Americe.

Uchazeč o vstup do řádu absolvuje nejprve přibližně půlroční kandidátskou dobu, v níž poznává prostředí a život kláštera. Po vyjádření souhlasu členů kapituly následuje noviciát, který trvá nejméně rok, nejdéle dva roky. V této době kandidát studuje řeholi a připravuje se na praktický život v klášteře. Pak komunita hlasuje, zda bude kandidát připuštěn k časným slibům, které se obnovují po dobu tří let. Teprve pak následují slavné sliby, před nimiž ještě komunita znovu hlasuje, zda je kandidát smí složit. Jde o tři obvyklé sliby — čistoty, chudoby a poslušnosti, k nimž se přidružují ještě slib stálosti k určitému domu — komunitě (*votum stabilitatis*) a slib změny mravů (*conversio*) podle předpisů řehole sv. Benedikta. V některých kongregacích je pak slib poslušnosti, stálosti a obrácení mravů, v němž jsou zahrnuty i sliby chudoby a čistoty. Členové řádu přijímají vždy řeholní jméno, které předchází jménu křestnímu.

Členy konventu jsou tedy řádoví kněží (*patres*) a laičtí bratři (*fratres, fratres conversi*). Ti jsou známí i jako konvrši (z lat. *conversus*, obrácený), což je však pojem spíše cisterciácký. Dělí se na laické bratry beze slibů (*oblatus claustralis*, pl. *oblatus claustrales*) a na bratry laiky, kteří již vykonali slavné sliby (*fratres conversi professi*). Ti členové klášterní komunity, kteří již vykonali profesi a studují bohosloví, se nazývají *clerici professi*. Je zajímavé, že ve středověku nosili vousy jen bratři laici. Byli tak rozeznatelní od řádových kněží, a to v důsledku církevních předpisů pro kněze obecně na straně jedné a na straně druhé vzhledem k tehdejší náročnosti tohoto hygienického a estetického lazebnického úkonu.

Život v klášteře je rozdělen mezi modlitbu, práci a odpočinek. Modlitba je buď veřejná, liturgická (tj. mešní nebo v kostelním chóru při zpěvu žalmů a čtení tzv. liturgie hodin), nebo soukromá, osobní. Práce se volí podle polohy kláštera (ve městě, na venkově), potřeb okolí a vloh každého z bratrů v konventě

(zemědělství, pěstitelství, řemesla, vědy, učitelství, nakladatelství, farmacie, pastorence na inkorporovaných farách apod.).

Den, např. v břevnovském arcioopatství, začíná v 5.30 hod. ranními chválami (*laudes*), po nichž následuje soukromé rozjímání. V 7.00 hod. (v neděli 7.30 hod.) se slaví eucharistie, po níž následuje snídaneč a pak studium či přidělená práce. Před obědem je krátká společná modlitba žalmů a odpoledne pokračuje zadaná činnost. Pak následuje *lectio divina* (Božské čtení), tedy rozjímavá četba Bible. V 17.00 hod. jsou nešpory (*vesperae*), tj. slavnostní podvečerní modlitba, a do večere je čas vyhrazen na studium a četbu. V 19.45 hod. se členové konventu scházejí ke společné modlitbě jako k přípravě na další den (původně se benediktini modlili v noci či nad ránem), protože čas po západu slunce byl pokládán za přípravu na nový den). Dříve se před nedělemi a svátky konala bdění spojená s modlitbou (tzv. *vigilie* z lat. *vigiliae*). V noční čas nastává v klášteře velké mlčení (*silentium*) jako prostředek k usebrání a soustředění sil na další den. Proto nejde o absolutní mlčení, ale spíše o mlčenlivost. Členové konventu se také střídají při vykonávání různých služeb (pomoc v kuchyni, obsluha v refektáři, hlasitá četba pro ostatní, úklid apod.). Tento břevnovský model není obecně platný, protože každý klášter přizpůsobuje svůj rozvrh podle daného prostředí, v němž se nachází.

DĚJINY ŘÁDU

Benediktini představují nejstarší formu řeholního života v latinské oblasti, která, byť s dobovými přizpůsobeními, přetrvala jako jediná z dob pozdně antického mnišství na území západní části bývalé římské říše až do naší přítomnosti.

Jejich původ je spojen s osobou zakladatele sv. Benedikta z Nursie, jehož jméno je odvozeno z latinského *benedictus* (požehnaný, blahoslavený) a který se stal skutečným požehnáním nejen pro církev, ale pro celou západní civilizaci.

Narodil se ve středoitalské Nursii (dnešní Norcia) v Umbrii patrně roku 480 v rodině římských občanů, snad náležejících k rodu Aniciů. Byl poslán na studia do Říma, avšak tamější zkažený a zhýralý způsob života jej přiměl přibližně v patnácti letech opustit velkoměsto a uchýlit se nejprve do Enfide (dnešní Affile) a poté do samoty v Subiacu (Subiacum) na východ od Říma v údolí řeky Ania. Tam se setkal s mnichem Romanem, který mu nejen věnoval hábit, rohož ke spaní, jehlu a nit, hrnec a misku, ale spouštěl mu v koši se skály nad jeskyní i chléb a zeleninu. Mnichové z nedalekého kláštera ve Vicovaru u Tivoli (Vicus Varronis) ho zvolili po smrti svého opata za nového představeného. Brzy však nebyli se svou volbou spokojeni, protože sv. Benedikt odporoval jejich světským choutkám. Po jejich pokusu jej otrávit (pohár s jedem však po požehnání praskl a jeho obsah se vylil) se Benedikt vzdal opatství a vrátil se do své samoty v Subiacu, v jehož okolí pak postupně založil a vybudoval dvanáct klášterů, každý

Benedictin du mont Cassin

56 *en habit ordinaire dans la maison*

o dvanácti mniších pod správou vlastního opata, přičemž si pro sebe vyhradil vrchní dozor. Svou vzrůstající popularitou vzbudil zášť kněze Florentia z nedalekého kostela, který se snažil jeho mnichy mravně zkazit a samotného Benedikta otrávit chlebem.

Proto opustil i Subiacum a založil roku 529 na Monte Cassinu (Mons Cassinus, Montecassino) v Latii, asi 140 km na jih od Říma, kde kdysi stávala svatyně boha Apollona, klášter, pozdější světoznámou metropolí benediktinského řádu. Tam napsal pravděpodobně někdy v letech 523–526 a poté uvedl v život vlastní řeholní pravidla, v nichž využil nejen starších asketických a duchovních pravidel mnišského života sv. Jana Cassiana, sv. Basila Velikého, ale především Řeholi tzv. Magistra, jakož i spisy sv. Augustina s mnišskou, resp. asketickou tematikou. K tomu přidal i své vlastní zkušenosti z tehdejší klášterní praxe. Benediktova reputace rostla a na sklonku života byl dokonce navštíven gótským králem Totilou.

Benediktova sestra sv. Scholastika (asi 480–543), představená v Piumbarole nedaleko Monte Cassina, založila ženskou větev, kde se řeholnice asi řídily přizpůsobenou variantou Benediktovy řehole. Šest dní před svou smrtí dal sv. Benedikt otevřít její hrobku, kam si přál být rovněž pohřben. Zachvácen zimnicí pocítil blížící se ukončení své pozemské poutě, dal se přenést do chrámu, kde přijal svátosti, a podpírán svými druhy zemřel vstojе. Stalo se tak 21. 3. 547 na Monte Cassinu.

Když později Langobardi pustošili Itálii, došlo nejspíše v roce 672 (uváděny jsou i roky 653, 660, 673, 674 či 703) k translaci jeho těla (sv.) Aigulfem do kláštera Fleury-sur-Loire ve Francii, kde zůstalo podle tradice do roku 755, kdy byla patrně větší část ostatků přenesena zpět do Monte Cassina. Menší částčky byly rozptýleny po významných benediktinských klášterech, zejména pak v Solesmes, Einsiedeln, Montpellier, Metten aj.

Sv. Benedikt byl člověk prostý, vyrovnaný, mírumilovný a přímý. Odvrátil se od přemrštěné a jednostranné askeze orientálních mnichů a novou mnišskou společnost zřídil po vzoru římské rodiny, v níž otec (tj. opat) přikazoval a od svých synů vyžadoval poslušnost (*oboedientia sub abbate*). Vyžadoval disciplínu, ale zároveň respektoval osobnost a individuální schopnosti druhého člověka. Z kláštera učinil domov, kde vládne mír (*pax*), ne však ten světský, ale mír, jaký dává Kristus (J 14, 27).

Svou řeholí položil trvalé základy pro další vývoj řeholnictví v prostředí latinského Západu, neboť jeho v podstatě jednoduchá, ale dobře promyšlená pravidla se ukázala jako přizpůsobitelná dobovým i geografickým změnám a mohla tak sehrát důležitou roli v evropských dějinách. Rehabilitoval lidskou práci a dal ji na úroveň modlitby, což dokládá i řádové heslo *ORA ET LABORA*.

Rukopisný praexemplář řehole, považovaný za Benediktův autograf, uchovávali mniši na Monte Cassinu až do zpusťošení kláštera Langobardy po roce 568.

*Benedictin du mont Cassin en habit
de choeur*

V bezpečí papežské knihovny v římském Lateránu byl chován téměř po dvě století a do Monte Cassina byl navrácen až za pontifikátu Zachariáše (741–752). Když bylo Monte Cassino znovu ohrožováno roku 883 Saracény, mniši přenesli rukopis do kláštera v Teanu u Capuy, kde však roku 886 při požáru shořel. Tento text (tzv. *Codex ómega*) se zachoval v opisech, které byly pořízeny z tohoto kodexu před jeho zničením (zejména *Codex Sangallensis*, 914) a jsou základem pro soudobá kritická vydání textu Řehole sv. Benedikta.

Když sv. Benedikt zemřel, existovaly již tři kláštery jeho řehole (Monte Cassino, Sacro Speco v Subiacu a Terracino). Zpočátku se řehole šířila především v Itálii. Dobře ji znal i papež Řehoř I. (590–604), který sepsal životopis sv. Benedikta. Za jeho pontifikátu se benediktinské řeholní ideály dostaly prostřednictvím misí do Francie a do Anglie, kam vypravil roku 596 skupinu čtyřiceti mnichů v čele se sv. Augustinem, převorem kláštera sv. Ondřeje na Monte Celio v Římě. V Canterbury pak Augustin se svolením kentského krále Ethelberta — který sám přijal křest dne 2. 6. 597 —, zřídil patrně první klášter mimo Itálii, v němž byla řehole sv. Benedikta známa a užívána, a později i metropolitní sídlo (arcibiskupství), do jehož čela byl roku 597 jako věrozvěst Anglosasů papežem postaven.

O století později vznikly první benediktinské kláštery na dnešním německém území. Syn Karla Martella (714–741) Karlmann (741–747) se vzdal vlády nad franskou říší a stal se mnichem na Monte Cassinu (747). Císař Karel Veliký přiměl všechny kláštery v někdejší Galii, aby přijaly benediktinskou řeholi. Již v 8. století docházelo k zásahům světské moci do klášterního života, především jmenováním opatů, kteří měli s mnišstvím pramálo společného (často šlo i o laiky bez členství v komunitě). Tyto zásahy prováděli většinou panovníci a velcí feudálové (fundátoři nebo jejich potomci), kteří dosazováním „svých“ opatů sledovali i ekonomické cíle, aby si tak podrželi kontrolu nad správou bohatých klášterů. Odstranění těchto nešvarů sledovala reforma sv. Benedikta z Aniánu (asi 750 až 11. 2. 821), řeholníka z kláštera Saint Seine u Dijonu a pak opata v Aniánu, kláštera při potoku Anianus v Akvitánii, který sám nejspíše roku 782 založil. Jeho úpravu řehole, zvanou *Capitulare monasticum*, schválila synoda opatů zasedající v Cáchách v letech 816–818. Tím se benediktinství stalo normou tehdejšího západního mnišství.

Uvolněnou kázeň upevnil Benedikt z Aniánu striktním návratem k Řeholi prostřednictvím metodiky pronikání k duchovnímu smyslu Písma a jeho praktické aplikace: *lectio divina* (soukromé čtení Písma), *meditatio* (meditace o přečtených pasážích) a *contemplatio* (rozjímání). Tato zásada striktnější benediktinské observance se později stala základním kamenem dalších proudů reformního hnutí, z nichž nejvýznamnější vzešly z klášterů v Cluny (Burgundsko) a Gorze (dnešní Méty). Sv. Benedikt z Aniánu se snažil soustřeďovat jednotlivé kláštery do větších seskupení a ta se pokoušel centrálně organizovat v duchu samostat-

ného řádu. Tak se mu podařilo přizpůsobit benediktinské mnišství nové době a novým potřebám.

Po pět století byla řehole sv. Benedikta jedinou řeholí evropského Západu, která postupně vytlačila irskou řeholí sv. Kolumbána a další lokální řehole. Řád se šířil celou Evropou a benediktinští misionáři se stali apoštoly mnoha národů. Zakládali také (nebo jejich následovníci) značné množství klášterů, jež se pak staly významnými středisky christianizace a křesťanské civilizace.

Vedle sv. Augustina v Anglii přinesli řeholí sv. Benedikta jeho žáci do Galie (sv. Maurus) a na Sicílii (sv. Placidus). Podobné apoštolské cesty vykonali i sv. Wilfrid (Frísko), sv. Bonifác — Winfrid (Německo), sv. Vojtěch (Čechy, Polsko) či sv. Anastasius (Uhry). Časem význam benediktinských klášterů vzrůstal a postupně se z nich stala nejenom střediska víry a kultury, ale i centra moci a památníky světodějných událostí. Nelze vyjmenovat všechny, ale některé je nezbytné připomenout.

V Anglii jsou to zejména Canterbury (Kent), kde byl později zavražděn sv. Thomas Becket, dnes sídlo anglikánského arcibiskupa-primase, Westminster (Londýn), založený patrně v 7. století, pohřebiště anglických králů a korunovační katedrála, St. Albans (Hertfordshire), založený roku 793 nad hrobem prvního anglického mučedníka († 304), dnes katedrála, dále svými školami a učenými mnichy proslavené kláštery Wearmouth (674) a Jarrow (před 685), působiště všestranného Bedy Ctihodného († 735), které založil sv. Benedikt Biscop Baducing († 690), jakož i kláštery Ripon a Ely (dnes katedrála), založené yorským biskupem Wilfridem († 709/710).

V Itálii je to především Monte Cassino, kolébka řádu, založené sv. Benediktem roku 529, kde byl zakladatel se svou sestrou, sv. Scholastikou, pohřben. Klášter byl zničen Langobardy (po r. 568) a Saracény (883). Řeholníci se mohli vrátit až v polovině 10. století. V 11. století, za vlády opata Desideria, pozdějšího papeže Viktora III., prožíval klášter dobu největší slávy. Papež Jan XXII. dokonce nadal opatství biskupskými pravomocemi. Roku 1349 byl však klášter zemětřesením srovnán se zemí. Bohatství a moc kláštera (opat vládl dvěma knížectvím, dvaceti hrabstvím a 440 městům a vesnicím) však vábilo dobrodruhy a ziskuchtivce. V roce 1798 napoleonští vojáci zničili téměř celou skvostnou knihovnu v domnění, že tam najdou peníze. Uzurpátorův bratr Josef Bonaparte, král neapolský (1806—1808), klášter dokonce zrušil, ale v roce 1815 byl obnoven neapolským králem Ferdinandem IV. Další zrušení italskou vládou přišlo v roce 1867, ale řeholníci zůstali a jsou tam dodnes. Dalšími významnými benediktinskými středisky na Apeninském poloostrově jsou kláštery La Cava u Neapole či Sacro Speco v Subiacu.

Ve Francii vyniká významem klášter Saint-Denis, dnes součást Paříže, založený prý již v 5. století, pohřebiště francouzských králů (asi 800 příslušníků různých dynastií), jejichž hroby byly za francouzské revoluce zhanobeny a zničeny

lůzou. Klášter Fleury (lat. *Floriacum*), vlastně Saint-Benoit-sur-Loire, založený kolem roku 640, se stal dočasným pohřebištěm ostatků sv. Benedikta a sv. Scholastiky. Po francouzské revoluci byl prodán a až na kostel zcela zbořen. Roku 1865 se tam benediktini vrátili a roku 1959 obnovili opatství. Také slavný klášter Jumièges v Normandii, založený roku 661 sv. Philibertem, byl po revoluci prodán a kus po kuse rozebrán. Klášter Vézelay, založený kolem roku 860, vstoupil do historie především tím, že tam dne 31. 3. 1146 vyhlásil sv. Bernard z Clairvaux II. z pověření papeže Evžena III. kázáním křížovou výpravu a v roce 1190 tam zahájili francouzský král Filip August a anglický král Richard Lví srdce III. kruciátu. Slavný burgundský klášter Cluny v údolí Rhôny, založený roku 910 Vilémem vévodou akvitánským, v němž žilo ve 12. století více než 400 řeholníků, koupili po jeho zrušení od revolučních orgánů roku 1798 podnikatelé z Mâconu a přeměnili ho v kamenolom. Větší štěstí měl Mont-Saint-Michel v kanálu La Manche na rozhraní Normandie a Bretaně. Z počáteční poustevny na osamělé skále v moři se stal roku 966 benediktinský klášter, který je pro svou unikátní polohu a výstavnost jedním ze středověkých divů světa.

Ve Švýcarsku je to především významný klášter Sankt Gallen u Bodamského jezera, který založil sv. Havel (Gallus), když doprovázel sv. Kolumbána, roku 612 jako poustevnu. Ta byla přeměněnou v roce 719 v klášter, jenž následně (749) přijal benediktinskou řeholi. Časem nabyl klášter takového významu a majetku, že kníže-opat vládl samostatnému církevnímu státu. Ten byl zrušen dne 8. 5. 1805 francouzskou sekularizací a stal se z něho další švýcarský kanton. Neméně významný byl i klášter Einsiedeln (kanton Schwyz), založený v polovině 9. století sv. Meinradem († 21. 1. 861) jako poustevna. K proměně v klášter došlo později (934) díky sv. Eberhardovi.

Ze španělských klášterů vyniká zejména klášter Montserrat (tj. Zubatá hora) ve stejnojmenném pohoří v Katalánsku. Původní poustevna byla roku 1082 přeměněna na klášter, jehož největší ozdobou je socha sedící Černé Madony z Montserratu (zv. La Moreneta) ze 12. století, kterou objevil ukrytou před Maury ve skalách místní biskup poté, co byl upozorněn pastýři na nadpřirozené světlo vyzařující z místa úkrytu. Tam v roce 1522 pobýval sv. Ignác z Loyoly, zakladatel Tovaryšstva Ježíšova, a před tváří Matky Boží odložil meč a šlechtický šat. Zajímavý je i klášter San Juan de la Peña v Aragonu, původně (8. století) poustevna a o sto let později klášter, který byl postupně vybudován jako pevnost pod převislou skalní stěnou a stal se pohřebištěm několika navarrských králů.

V dnešním Lucembursku je to pak slavný klášter Echternach, který byl založen roku 713 sv. Willibrodem, apoštolem Fríska († 7. 11. 739), a stal se jeho pohřebištěm. Opatství bylo zrušeno roku 1797.

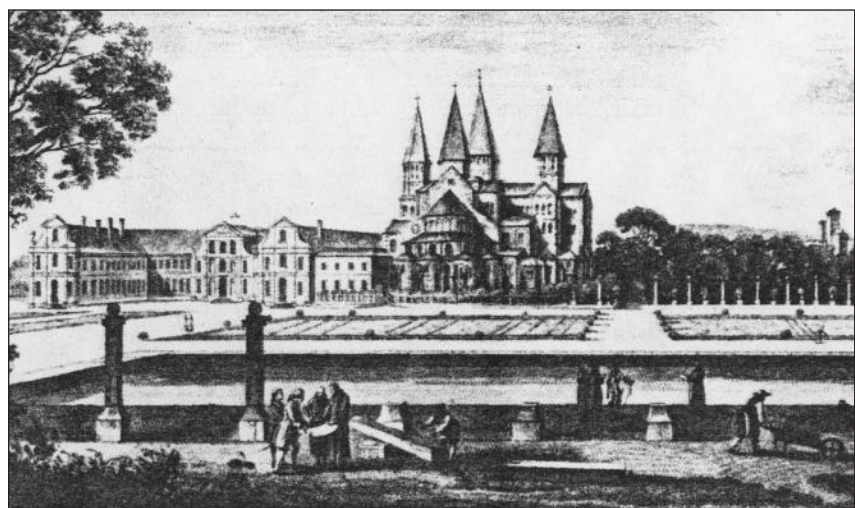
V Maďarsku je nejdůležitější arcipatství Pannonhalma, nejstarší uherský klášter, založený roku 996 knížetem Gejzou. Jeho patronem je sv. Martin Tour-

ský, který z Panonie pocházel. Podle legendy byl klášter osazen sv. Vojtěchem a později sloužil i jako pevnost proti Turkům, kteří dokonce v letech 1594–1638 klášteru dočasně vládli.

V Rakousku je významný klášter Kremsmünster, založený roku 777 bavorským vévodou Tassilem II., dále pak Göttweig u Kremže, původně (1083) fundace augustiniánů-kanovníků, později (1094) klášter benediktinů. Výstavným klášterem je Melk na Dunaji, který byl založen roku 1089 a v němž spočívají od roku 1113 ostatky sv. mučedníka Kolomana. Svou rozlehlostí a barokní nádherou je také někdy nazýván „benediktinský Escorial“ nebo „Versailles mnišské republiky“.

V Německu má výsadní postavení hesenský klášter Fulda, založený roku 744 apoštolem Německa sv. Bonifácem (689 – 5. 6. 754), jemuž pomáhal pozdější tamní první opat sv. Sturm († 17. 12. 779). Věrozvěst vymohl klášteru již v roce 751 exempci z jurisdikce místního ordináře a po své smrti tam byl pohřben. Nad hrobem sv. Bonifáce se stále schází německá biskupská konference, aby pod nebeskou světcovou ochranou řešila náboženské otázky své vlasti. K světově proslulým klášterům patří Corvey (Korvey, Korvei) u Wesery v Sasku, založený roku 824. Žil tam sv. Ansgar a klášter se postupně stal jedním z duchovních center Západu. Neméně důležitý je i klášter Kornelimünster u Cách, založený někdy v letech 814–815, v němž jsou uchovávány ostatky sv. Kornelia a kde byl opatem a kde zemřel sv. Benedikt z Aniánu. Slavné jsou i kláštery Reichenau na ostrově Bodamského jezera (založen 724), bývalá říšská opatství Kempten (založené 773) a Ottobeuron (založené roku 764 a později nazývané „švábský Escorial“). Dále pak kláštery Weltenburg v Dolním Bavorsku (kolem 600), Hersfeld (770), Hirsau ve Schwarzwaldu (založený roku 830) s ostatky sv. Aurelia, St. Blasien ve Schwarzwaldu (z 9. století s ostatky sv. Blažeje), Weingarten (založený nejspíše roku 920 jako ženský, od 1056 mužský, kde je chována relikvie Kristovy Krve), Andechs u jezera Ammer (původně hrad, přeměněný roku 1451 v klášter), Ettal v Bavorsku (1330) či Maria Laach v pohoří Eifel u Laacher See (založený 1093, od roku 1892 sídlo beuronských benediktinů). Pro české země pak sehrály mimořádnou roli kláštery sv. Emmerama (Jimrama) v Řezně, Niederaltaich a Zwiefalten.

Samostatnost jednotlivých klášterů, nárůst majetku a zásahy světských autorit do klášterního života vedly dvě stě let po smrti sv. Benedikta k laicizaci (tj. k světské správě klášterů a k využívání jejich majetků) řeholního života a k poklesu disciplíny. Dokládá to i profesní listina z kláštera v Reichenau, kde se mnich zavazoval zachovávat poslušnost opatovi, „pokud mi k tomu Bůh pomůže a pokud mi to s Jeho pomocí bude možné“, což již ovšem nebyla poslušnost, ale slib věrnosti podle vlastního uvážení. Proto již sv. Benedikt z Aniánu usiloval o návrat k původní řeholi. Tím byl položen základ k dalším reformním proudům, z nichž do popředí vystoupilo především tzv. clunijské hnutí, nazvané

Klášter v Cluny v 18. století

podle kláštera v Cluny (Clugny, Cluniacum) v Burgundsku nedaleko Lyonu. První náznaky reformy se však objevily jinde. V roce 894 založil burgundský šlechtic Berno (850–13. 1. 927) na svém majetku v Baume (La Beaume), na západní straně pohoří Jura, klášter, kde se stal opatem a zavedl přísnou disciplínu. Když vévoda Vilém z Akvitánie založil nejspíše roku 908 nebo 910 klášter v Cluny, Bernovi ho předal a již při tomto předání (11. 9. 910) vyňal klášter z pravomoci biskupské i světské a opatství svěřil pod ochranu papeže, což byl tehdy jediný možný způsob ochrany před nesvobodou a závislostí klášterů na vnějších vlivech. Od samého počátku bylo z Cluny proklamováno právo na svobodnou volbu opatů (*libertas Cluniensis*). Opat sv. Berno (910 – 13. 1. 927) zavedl v Cluny přísnou askezi a důraz na poslušnost opatovi.

Duchovním otcem clunyjské reformy se stal až Bernonův nástupce sv. Odo (927 – 18. 11. 942/948), který pocházel ze šlechtické rodiny a byl původně zbrojnošem vévody Viléma. Trpěl bolestmi hlavy, jichž byl zbaven až po pouti k hrobu sv. Martina v Tours, kde vstoupil mezi kanovníky a seznámil se s řeholí sv. Benedikta. Odešel do Baume, vedl tam školu a Berno ho určil za svého nástupce. Po Bernonově smrti, když se v Baume stal opatem Wido, přešel Odo do Cluny, kde panovala bída. Proto mohl mnichy snáze přivést k duchovní zralosti, zejména zachováváním mlčení, hodinkami modliteb a chórovým zpěvem. Aby mniši neporušovali předepsané silentium, vymysleli si znakovou řeč. V Cluny byl dokonce kolem roku 1068 sepsán nejstarší dochovaný sborník znakové řeči, který obsahuje 296 hesel. Opatu Odonovi, který nařídil pečovat o nuzáky, mrzáky a nemocné, je také přičítáno zavedení umývadla a ručníků. V roce 931 potvr-

Ancien Benedictin de Cluni

Benediktin z Cluny v domácím oděvu

díl papež Jan XI. klášteru jeho svobody a pověřil opata provedením reformy tím, že ho ustanovil představeným všech klášterů, které přijaly clunyjskou reformu a byly poté spravovány jím jmenovanými převory. Tak opat Odo zajistil vnitřní výstavbu kláštera a jeho nástupce sv. Aymard (942/943 – 4. 10. 954/965) pak vnější výstavbu, když z Cluny učinil hospodářskou velmoc. Brzy se se žádostí o pomoc obracely na Cluny i další kláštery (Romsinmoutier, Aurillac, Fleury a další), a to nejen ve Francii, ale i v Itálii (včetně Monte Cassina), Španělsku, Anglii i jinde. Později přešla exempce na všechny kláštery clunyjské kongregace.

Spojení pastoračních zájmů s asketickým odpoutáním od pozemského života v pevném právním rámci vytrhlo klášter ze závislosti na světské moci, což vedlo k rozkvětu liturgie a vzdělanosti. Pravidla clunyjské reformy (*Consuetudines Cluniacenses*) doplnil a propracoval další opat, sv. Majolus (954/965 – 11. 5. 994), který měl časté styky s kurií a jehož císař Otto I. jmenoval svým rádcem. Setkal se také se sv. Vojtěchem, kterého značně ovlivnil. Opat Maiol (Mayeul) de Forcalquier dostavěl také nový kostel sv. Petra (tzv. Cluny II), jemuž benediktini z Říma darovali ostatky sv. Petra a Pavla. Jeho nástupce sv. Odilo (994 – 1./3. 1. 1048) položil základy k vytvoření kongregace. Když nastoupil do úřadu, záviselo na Cluny 37 klášterů a za jeho vlády se připojilo dalších 28 konventů. V rámci kongregace byli špatní mniši posíláni na převýchovu do dobrých klášterů a z dobrých klášterů chodili mniši učit do klášterů pokažených. Opat Odilon de Mercoeur také zavedl roku 998 slavení Památky zemřelých (Vzpomínka na všechny věrné zesnulé, tzv. Dušičky) v den 2. 11. a tento svátek se pak rychle rozšířil po Francii, Anglii a Německu, avšak v Itálii, a zejména v Římě, zdomácněl až ve 13. století. Papež Řehoř V. (996–999) pozvedl hodnost opata v Cluny na úroveň biskupů a papež Jan XIX. (1024–1032) vyloučil možnost, aby clunyjsí mniši byli exkomunikováni biskupem. Protože byly clunyjské kláštery závislé na papeži, podporovaly Svatý stolec v boji o investituru. Z Cluny dokonce vzešli papežové Řehoř VII. a Urban II. Řehoř VII. nosíval mnišský oděv i jako papež a využíval spolubratry z Cluny při prosazování své (tzv. gregoriánské) reformy církve. Clunyjská reforma neposílala jenom postavení Svatého stolce, ale učinila z Cluny mocenské centrum.

Opat Odilon prosazoval tzv. mír Boží (*paix de Dieu*), tedy klid zbraní, a tzv. příměří Boží (*treuga Dei*), a to vždy od středy večer do neděle večer, jakož i na svátky vánoční, velikonoční a svatodušní.

Vláda opata sv. Huga hraběte ze Sémuru (1048 – 28./29. 4. 1109) znamenala dotvoření kongregace, která bývala nazývána *Ordo cluniacensis*, protože profese se skládala v Cluny. Opat zastával funkci papežského legáta a zažil vrchol a rozkvět Cluny. V 11. a 12. století bylo totiž na Cluny závislých více než 2 000 opatství, převorství a cel s téměř 12 000 mnichy. Před rokem 1120 bylo nejvíce clunyjských klášterů ve Francii (815), dále pak v Německu (500), v Itálii (52), v Británii (43) a ve Španělsku (23). Ve zbylých částech Evropy jich bylo méně. Jejich počet

*Ancien Benedictin de Cluni en
habit de Choeur comme ils sont presentement 27*

pak ještě vzrostl, když ke kongregaci přistoupily i německé kláštery, včetně Gorze. Opat Hugues de Semur inicioval stavbu nové baziliky (Cluny III), jejíž hlavní oltář vysvětil při své týdenní návštěvě papež Urban II., který zavítal do Cluny dne 11. 9. 1095.

Další opat, Pontius (1109–1122), však zažil zhroucení clunyjského centralizovaného kolosu, které bylo způsobeno ochabnutím vnitřního zápalu mnichů. Místo toho docházelo k formálnímu dodržování složitých rituálů v chóru, řeholníci již mnoho nepracovali, nečetli ani nepsali. Pontius poskytl roku 1118 papeži Gelasiovi II. azyl v Cluny, kde papež roku 1119 zemřel a kde byl o pět dní později zvolen i jeho nástupce Kalixtus II. Opat Pontius pro sebe vymáhal titul *abbas abbatum* (opat opatů), který příslušel jen nástupcům sv. Benedikta, tedy opatům v Monte Cassinu. Papež Puschal II. mu povolil nosit biskupské roucho a papež Kalixtus II. ho kreoval kardinálem. Opat Ponce de Melgueil nedokázal udržet jednotu clunyjských klášterů. Nebyl ani dobrým znalcem lidí, ani hospodářem. Když výdaje převyšovaly příjmy, začaly se množit stížnosti mnichů. Nakonec v Římě rezignoval a odjel do Jeruzaléma.

Po krátké vládě opata Huga II. (1122), synovce Huguese I., který po třech měsících zemřel, nastoupil sv. Petr Ctihodný (1122–1156), v jehož nepřítomnosti se na podzim roku 1125 kláštera silou zmocnil navrátilší se Pontius. Byl ale papežem zavržen, sesazen, exkomunikován a zemřel roku 1126 v papežském vězení v římském klášteře San Andrea. Opat Petr (Petrus Venerabilis, vlastním jménem Pierre-Maurice de Montboissier) znovu odstranil, pod vlivem cisterciáků, v životě mnichů řadu nedostatků, leč později (1258) se klášter dobrovolně vzdal svého nezávislého postavení a dal se pod ochranu francouzských panovníků. Tak nastal rychlý úpadek, později zesílený válečnými útrapami (1526). Pokusy o oživení kláštera, mezi jinými i kardinálů Richelieu a Mazarina, selhaly. Za revoluce byl v roce 1790 klášter zrušen, statky sekularizovány, knihovna a umělecké sbírky rozptýleny nebo zničeny (1793) a za Napoleona byl dokonce cenný pětিলodní klášterní chrám sv. Petra a Pavla (o délce 187 m, výšce 30 m, postavený na půdorysu patriaršního kříže se čtyřmi transepty) až na jeden transept rozebrán, když průmyslníci Vachier a Batônnard z Mâconu přeměnili baziliku na kamenolom. Tento barbarský čin ještě zvýrazňuje skutečnost, že v bazilice byly chovány ostatky sv. Jana Křtitele, sv. apoštolů Petra a Pavla, sv. Alžběty, sv. Josefa, sv. Bartoloměje, sv. Lukáše, sv. Lazara, sv. Vavřince, sv. papeže Řehoře Velikého, sv. krále Ludvíka, sv. Benigna a dalších světců a světic.

Souběžně probíhalo i další reformní hnutí, které však nedosáhlo takového rozsahu a významu. Vzniklo v lotrinských klášterech v Brogne (založen sv. Gerhardem, † 3. 10. 959) a v Gorze u Mét (zde Jan z Vendière založil, resp. obnovil zpustlé opatství v roce 933). Prvním opatem se stal Einold, druhým pak sám zakladatel, později známý jako sv. Jan z Gorze († 7. 3. 976). Ten kladl důraz na askezi a odkláněl se od rovnováhy mezi tělesnou a duševní prací. Těšil se přízni

Ermite Camaldule

Kamaldulský poustevník v běžném oděvu

toulského biskupa Gozlina a métského Adalberona, bratra lotrinského vévody. Klášter sv. Gorgonia v Gorze podporoval ottonskou církevní politiku, tedy ztotožnění státu a církve pod patronací císaře, což se rovnalo přiznání ztráty samostatnosti v područí šlechty a biskupů. Tyto ideje však našly živnou půdu jen v Lotrinsku, Flandrech a v Německu (Hesensko, Švábsko a Bavorsko). Již roku 934 odvedl lotrinský vévoda Gisbert část konventu z Gorze do Trevíru, aby zreformoval tamní klášter sv. Maximina. Tuto reformu přijaly i kláštery Lorch, Weissenburg, Reichenau, St. Gallen, Einsiedeln, Echternach, Ellwangen, Siegburg, konvent u sv. Emmerama v Řezně a také klášter Niederaltaich, jehož opat sv. Godehard, pozdější biskup v Hildesheimu, reformoval kláštery v Hersfeldu a Tegernsee. Prostřednictvím Niederaltaichu a nejspíše jeho odchovance Vintíře nebo břevnovského opata Meinharda se gorzská reforma dostala i do Čech. Menší úpravy této reformy provedly kláštery v Hirsau, St. Blasien a Siegburg, avšak vlastní kongregace nevytvářely. Pod vlivem reformy z Gorze žilo přes 150 klášterů (např. Admont, Kremsmünster a další), avšak od druhé poloviny 11. století začalo postupně i na německém území převládat hnutí clunyjské.

V Anglii mezitím dánští Vikingové zničili téměř všechny kláštery. V polovině 10. století zbyly jen dva — Glastonbury a Abingdon, které se staly základem pro obnovení řeholního života na ostrově. Zasloužili se o to sv. Dunstan, arcibiskup z Canterbury (959/960 — 18. 5. 988), který obnovil nebo založil 48 klášterů, sv. Ethelwold, opat v Abingdonu a pak biskup ve Winchesteru, jakož i sv. Oswald, biskup ve Worcesteru a pak arcibiskup v Yorku (972 — 29. 2. 992), který přivedl mnichy z Fleury a s jejich pomocí obnovil nebo založil sedm klášterů.

Na evropském kontinentě však existovaly ještě další reformy, které časem vyústily buď v jakési odnože benediktinského řádu, nebo dokonce v samostatné řády.

U zrodu kamaldulské odnože stál sv. Romuald (951/952 Ravenna — 19. 6. 1027 Val di Castro), který po bouřlivém mládí ve vládnoucí ravenenské rodině Honestů vstoupil kolem roku 972 do kláštera Sant'Apollinare in Classe neda-leko rodné Ravenny, aby odpykal těžký hřích zabití v souboji, kterým se obtížíl jeho otec. Protože světský život mnichů neodpovídal jeho kajícím touhám, odešel k poustevníkovi Marinovi do lesů u Benátek a pak do clunyjského reformovaného kláštera Cuxá (Cuixa) v Pyrenejích. Po návratu našel zvláštní spojení života poustevnického a života v komunitě v tom, že žil po způsobu života starých otců-poustevníků, ale pravidelně docházel mezi lidi, jimž kázal a vybízel je k pokání. Napravil také mnoho klášterů a řadu jich založil (Pereum u Ravenny, Pomposa, Fonte Avellana v Apeninách), z nichž nejdůležitější se nacházel u Arezza — Campo (Campus) Maldoli (tj. Maldoliho pole, nazvané jménem původního majitele — občana Arezza), jinak zvaný Camaldoli, na strmém vrchu, kde druhům předepsal poustevnickou řeholi. Jen novici směli žít v komunitě, mniši pak žili v okolí kláštera v poustevnách s vlastním domkem, dílnou a zahrádkou.

*Ermite Camaldule en
coule ou habit de Choeur*

Scházeli se jen u mše a u hodinek, nosili bílý oděv, nejedli maso a nepili víno. Romuald zaujal císaře Ottu III. (který ho přiměl dočasně dělat opata), sv. Vojtěcha a sv. Brunona z Querfurtu. Z Camaldoli vzešel i sv. Petr Damiani, přední stoupenec reformní strany v církvi. V roce 1072 potvrdil tuto formu řeholního života papež Alexander II. a čtvrtý generální představený, bl. Robert, povolil, aby poustevníci ve Fontabuoně vedli cenobitský život. Vznikly dvě větve: kamaldulští cenobité, kteří zůstali v benediktinské rodině (*Congregatio Monachorum Eremitarum Camaldulensium*, O. S. B.), a kamaldulští poustevníci, kteří se osamostatnili (*Congregatio Eremitarum Camaldulensium Montis Coronae*, E. C. M. C.) se sídlem v Sacro Eremo Tuscolano ve Frascati (Řím). Kamaldulští dali církvi papeže Řehoře XVI. a řadu světců (Romuald, Theobald z Provins, Rainer ze Splitu a další).

Jiné centrum duchovní obnovy založil roku 1036 sv. Giovanni Gualberto (Joannes Gualbertus, † 12. 7. 1073) v klášteře Vallombrosa (*Vallis umbrosa*, tj. stinné údolí) na východní hranici florentské provincie v Toskánsku. Podle kláštera byli tito řeholníci nazýváni valombroziáni, podle oděvu šedí mniši a podle zakladatele gualbertini. I u nich šlo o spojení cenobitských a eremitských prvků na podkladě řehole sv. Benedikta. Za vlády papeže Innocence III. (1198–1216) měla kongregace přes 60 klášterů. Valombroziáni vstoupili do benediktinské konfederace v roce 1966 a jejich centrem zůstalo i nadále Archicenobio Vallombrosa (Firenze) v Itálii.

Další kongregaci založil sv. Silvestr (Silvestro) Guzzolini (1177 – 26. 11. 1267, kanonizován roku 1598 Klementem VIII.) roku 1231 v klášteře na Monte Fano (Montefano) u Fabriana po otrěsu, který utrpěl v padesáti letech po skonu svého přítele. V roce 1248 potvrdil kongregaci, jejíž členové se podle zakladatele nazývají silvestrini, papež Innocenc IV. V době největšího rozkvětu měli 56 klášterů v Itálii, Portugalsku a Brazílii. Dnes existuje již jen osm klášterů v Itálii a členové konventu nosí podobný oděv jako benediktini, ale temně modrý. V Římě sídlí generální opat.

Kongregaci olivetánů založil roku 1319 ke službě Panně Marii sv. Giovanni Tolomei či Ptolomei (1272 Siena – 21. 8. 1348 Ancona), kanonizovaný pod jménem Bernard. Svou fundaci uskutečnil na svém statku Chiusure u Sieny, klášter nazval Monte Oliveto a sdružení poustevníků (*fratres eremitaе*), vedoucích přísný život o skromné stravě, přijalo s malými změnami řeholi sv. Benedikta. Kongregaci schválil (21. 1. 1344) papež Klement VI. Do roku 1400 měla kongregace v Itálii již 38 domů. Přísné regule byly časem zmírněny. V 17. století žilo asi 2 000 olivetánů v přibližně 100 klášterech.

Jiné reformní snahy nakonec vyústily v úplné osamostatnění a vytvoření zcela samostatných řádů. Jde především o kartuziány, cisterciáky a celestiny.

Existovaly i menší odnože, např. grammontini neboli grandmontini (založení roku 1076 sv. Štěpánem z Muret, † 8. 2. 1124), humiliáti (založení sv. Janem

Religieux de Vallombreuse
en habit ordinaire dans la maison

Oldradem, † 1142) či vilemiti (založení v první polovině 12. století na Monte Vergine/Monte Virgiliano sv. Vilémem z Vercelli, † 25. 6. 1142 S. Salvatore di Goletto).

Nutný pořádek udělala až bulla *Summi Magistri dignatio* papeže Benedikta XII. ze dne 20. 6. 1336, běžně zvaná „benediktinská“, která ustanovila 36 benediktinských kongregací (provincií), mezi nimi i kongregaci českomoravskou, jejímiž vizitátory byli určeni opat břevnovský a opat třebíčský.

Rozmach a rozkvět benediktinské rodiny pak zasáhlo několik těžkých ran. V Čechách to bylo husitství, ve Skandinávii, severním Německu a v Anglii reformace. V letech 1524–1540 bylo na Britských ostrovech zrušeno asi 578 klášterů, z nichž bylo 63 benediktinských opatství a převorství. Mezi nejznámější patří Abbotsbury (Dorset), Bath Abbey (Somerset), Battle Abbey (Sussex, na místě bitvy u Hastings), Binham Priory (Norfolk), Buckfast Abbey (Devon, obnoveno 1882 mnichy z La Pierre-qui-Vive na základě staré fundace, 1899 priorát, 1902 opatství), Bury St. Edmunds Abbey (Suffolk), Canterbury — St. Augustine's Abbey (Kent), Ewenny Priory (Glamorgan), Finchale Priory (Durham), Glastonbury Abbey (Somerset), Lindisfarne Priory (Northumberland), Muchelney Abbey (Somerset), Ramsay Abbey (Huntingdonshire), Tewkesbury Abbey (Gloucestershire), Tynemouth Priory (Northumberland), Westminster Abbey (London), Whitby Abbey (Yorkshire) a další.

Po tridentském koncilu došlo k jistému oživení, kdy začaly vznikat nové kongregace. Jednou z nejvýznamnějších byla Kongregace sv. Maura (*Congregatio Sancti Mauri*) — maurini, která byla založena roku 1618 ve Francii a potvrzena roku 1621 papežem Řehořem XV. Střediskem kongregace byla Paříž a převor sídlil v Saint Germain des Près. Kongregace se zaměřila na vědeckou práci a její členové, zejména Dom Jean Mabillon (1632–1707), Dom Christian Fr. Toustain a Dom R. Fr. Tassin, se stali zakladateli pomocných věd historických, zvláště pak diplomatiky. V 18. století měli maurini 191 klášterů, které zničila revoluce. Posledních 42 maurinů zemřelo pod gilotinou. V roce 1833 se sice obnovili, roku 1837 se usadili v opatství Solesmes, ale změnili přitom náplň své činnosti, protože nešlo o přímou linii, ale pouze o návaznost. Kardinál Guéranger koupil klášter jako soukromá osoba a o tom, že je Solesmes na prodej, se dozvěděl z novin!

Destrukce benediktinského klášterního života pokračovala mezitím dál. Ve Francii zrušila královská komise jménem Ludvíka XV. od roku 1766 asi 386 klášterů. Přesto v roce 1770 existovalo ještě 412 benediktinských klášterů, avšak za dvacet let, po revolučním běsnění, již ani jeden jediný.

Revoluční a následně napoleonské pořádky postupovaly shodně i jinde v Evropě. V roce 1796 byly sekularizovány kláštery v dnešní Belgii, Josef Bonaparte zrušil kláštery v Neapolsku (1807–1809) a zároveň byly decimovány kláštery v Toskánsku a na území papežského státu. V Německu následně padlo 200

T.V.P. 317.

Religieux de Vallombreuse

Valombrozský řeholník

opatství (v Bavorsku 44). K tomu přibýly josefínské sekularizace v podunajské monarchii. Na počátku 19. století zůstalo v Evropě z asi 1 500 benediktinských klášterů pouhých 30! Později ještě rušila kláštery v Itálii při sjednocování země turínská vláda. V Polsku zrušil roku 1864 car Alexander II. všechny katolické kláštery, další likvidace klášterů probíhala v Německu za tzv. kulturního boje a z Portugalska byly po pádu monarchie všechny řády vypovězeny.

Téměř zároveň se sekularizační zkázou, kdy byl celý řád takřka zničen, začala jeho postupná obnova. Nejprve se benediktini vrátili do Uher (1802), pak do Bavorska (1830 klášter Metten a následná revitalizace několika opatství z vůle krále Ludvíka I. v letech 1830—1866). Ve Francii byl roku 1833 obnoven klášter Solesmes (opatství 1837) a s podporou kardinála Guérangera i další opatství, aby mohla být zřízena francouzská kongregace. Roku 1846 pronikli benediktini do Austrálie a téhož roku i do Ameriky.

Významným impulsem byl vznik beuronské kongregace, u jejíhož zrodu stál dr. Maurus (Rudolf) Wolter (4. 6. 1825 Bonn — 8. 7. 1890 Beuron) a jeho bratr Placidus (Ernst) (1828—1908). Do řádu vstoupili u sv. Pavla v Římě a dne 29. 9. 1860 se odebrali obnovit řád v Německu. Nejprve (1861) se usadili v Materbornu u Cleve v Dolním Porýní, avšak o rok později (1862) jim kněžna-vdova Kateřina von Hohenzollern-Sigmaringen odevzdala zrušený (1802) klášter augustiniánů-kanovníků u sv. Martina v Beuronu. Zároveň povolala sochaře Lenze (nar. 1832) a malíře Wügera (1829—1892) a Steinera (1849—1906), aby vyzdobili votivní kapli sv. Maura v hospodářském dvoře u Beuronu. Stali se mnichy (pod jmény Desiderius, Gabriel a Lukáš) a vytvořili nový umělecký směr (beuronský), který spočíval v jednoduché a přitom monumentální malbě. Prvním novicem v Beuronu byl ale Benedikt Roman Sauter, který se později stal opatem emauzským. Roku 1866 povýšil papež Pius IX. převorství sv. Martina na opatství (Maurus Wolter byl benedikován 20. 9. 1868). V roce 1872 byl založen filiální klášter v Maredsous u Namouru v Belgii (opatství 1878). Roku 1875 byli benediktini v rámci tzv. kulturního boje (*Kulturkampf*) z Beuronu vypuzeni. Nejprve našli útočiště u servitů v tyrolském klášteře Volders a v roce 1880 jim císař František Josef I. z podnětu pražského arcibiskupa Schwarzenberga daroval emauzský klášter v Praze. Z Volders ale odešla již roku 1876 část konventu do Erdingtonu u Birminghamu v Anglii a v roce 1883 jiná část do Seckau ve Štýrsku. Následujícího roku (1884) byla beuronská kongregace schválena papežem Lvem XIII. a Maurus Wolter byl jmenován arcioпатem. Roku 1887 byl Beuron benediktinům vrácen a v Seckau bylo převorství povýšeno na opatství. V roce 1889 byl založen i první panenský klášter této kongregace, a to u sv. Gabriely v Praze na Smíchově (1889 priorát, 1893 opatství). Za vlády 2. arcioпата Placida Woltera (1890—1908) získali beuronští benediktini významný klášter Maria Laach. Všude, kam přišli, pěstovali gregoriánský chorál, vědy, vydávali knihy a tvořili svým osobitým způsobem jako malíři, sochaři a řezbáři.

V roce 1880 z 30 klášterů, které přežily pronásledování, již existovalo 81 klášterů a 26 řeholních domů, v nichž žilo 1 846 kněží, 210 kleriků a 570 bratrů. Proto vznikla na přání papeže Lva XIII. volná konfederace benediktinských klášterů, do níž vstoupilo 14 tehdy existujících kongregací. Vzniklou konfederaci schválil pak breve *Summum semper* (12. 7. 1893).

Významným počinem byl i návrat benediktinů do Svaté země, tentokrát na horu Sion v Jeruzalémě. Již v 5. století tam stála bazilika Zesnutí Panny Marie. Poslední večere Páně a sv. Štěpána (Hagia Sion — matka všech kostelů), která byla křížáky ve 12. století přestavěna a dostala patrocinium Sancta Maria in Monte Sion (Panna Maria Sionská). Když tento pozemek na Sionu získal od sultána Abdul Amida německý císař Vilém II., předal ho roku 1898 spolku Deutscher Verein vom heiligen Land (Německý spolek Svaté země) v Kolíně nad Rýnem k výstavbě katolického kostela. Dostalo se mu patrocinia Zesnutí Panny Marie (*Dormitio Mariae*) a stavěl se v letech 1899–1910. Ke kostelu přibyl malý klášter, který byl předán benediktinům Beuronské kongregace. 21. 3. 1906 se tam nastěhovali první tři mniši, aby počali sloužit poutníkům. Klášter přijal jméno Hagia Maria Sion a v roce 1926 byl povýšen na opatství (tehdy tam žilo 40 mnichů).

V roce 1910 měl benediktinský řád na celém světě 156 opatství, převorství a řeholních domů, 4 457 členů, z toho 3 410 kněží. V plnění jejich poslání se jim stavěly do cesty jen hrůzy obou světových válek.

Zejména konec druhé světové války znamenal pro řád katastrofu, která zasáhla jejich kolébku — Monte Cassino. Němci si z celé hory učinili opěrný bod, avšak nebyli uvnitř kláštera, ale mimo něj. Teprve když byl klášter obrácen v trosky, zakopali se v ruinách budov. Posádka i osazenstvo kláštera byli varováni spojenci, což umožnilo evakuaci osob, knihovny, archivu, cenností i ostatků sv. Benedikta do Říma. Jen opat Gregorius Diamare, pár mnichů a několik nemocných civilistů zůstalo. V první bitvě (22. 1. — 11. 2. 1944) neprošla 5. americká armáda generála Clarka linií bráněnou XIV. tankovým sborem generála von Sengera. Druhé bitvě (15.—18. 2. 1944) předcházel zbytečný nálet amerického letectva, jehož 227 bombardérů shodilo celkem 450 tun bomb. Kromě zničení kláštera však nálet neměl další efekt. Ve třetí bitvě (15.—25. 3. 1944) bylo bombardováno město Cassino, ale úspěch akce byl jen částečný. Teprve čtvrtá bitva (11.—18. 5. 1944) skončila úspěšným prolomením obranné linie Němců. Monte Cassino pak dobývali Američané, Britové, Novozélandané a Poláci, kteří do kláštera pronikli jako první a dne 18. 5. rozvinuli nad troskami kláštera polskou vlajku. S pomocí italské vlády se brzy začalo s obnovou. Znovuopravený chrám vysvětil osobně dne 24. 10. 1964 papež Pavel VI., který nad hrobem sv. Benedikta prohlásil tohoto světce listem *Pacis nuntius* za ochránce Evropy. Tím byl kodifikován kulturní a civilizační přínos sv. Benedikta pro dějiny celého kontinentu.

Dnes sdružuje benediktinská konfederace v 21 kongregacích přes 370 klášterů s přibližně 20 000 řeholníky. Podle údajů z roku 2002 žilo nejvíce mnichů (1 540) v USA ve 42 klášterech, v Německu jich bylo 1 090, ve Francii 930 a v Itálii 740.

V době největšího rozkvětu měl benediktinský řád až 37 000 opatství, převorství a řeholních domů. Podle těžko ověřitelné řádové tradice dal řád církvi 1 560 svatých, 3 500 blahoslavených, 22 (15) papežů, 250 patriarchů, 200 kardinálů, 1 600 arcibiskupů, 4 000 biskupů a více než 16 000 vědců, učenců, spisovatelů, umělců a vynálezců.

OPATI-PRIMASOVÉ

1. 1893—1913	Hildebrand(us) hrabě de Hemptinne, předtím opat v Maredsous (1890—1893), jmenován papežem Lvem XIII. dne 12. 7., † 13. 8. Beuron
2. 1913—1947	Fidelis svobodný pán von Stotzingen, předtím opat v Maria Laach (1901—1913), od 13. 5. 1913 koadjutor opata primase, opětovně zvolen 1925 a 1937, † 9. 1. Řím
3. 1947—1959	Bernhard (Bernardus) Kaelin (Kälin), předtím opat v Muri-Gries (1945—1947), zvolen 16. 9., v úřadě do 24. 9. 1959, † 20. 10. 1962 Muri
4. 1959—1967	Benno Gut, předtím opat v Einsiedeln (1947—1959), zvolen 24. 9., kardinálem kreován 26. 6. 1967, † 8. 12. 1970 Řím
5. 1967—1977	Rembert(us) Weakland, předtím opat-koadjutor arciopatství Saint Vincent v Latrobe (USA), zvolen 29. 9., znovu 29. 9. 1973, jmenován arcibiskupem v Milwaukee 17. 9. 1997, rezignoval květen 2002
6. 1977—1992	Victor Dammertz, předtím arciopat v St. Ottilien a zároveň praeses stejnojmenné kongregace (1975—1977), zvolen 22. 9., jmenován biskupem v Augsburgu 24. 12. 1992
7. 1992—1995	Jerome (Hieronymus) Theisen, předtím opat v Saint John's Abbey, Collegeville, USA (1979—1992), zvolen 19. 9., † 11. 9.
1995—1996	s e d i s v a k a n c e
8. 1996—2000	Marcel (Marcellus) Rooney, předtím opat Conception Abbey, Conception, USA (1993—1996), zvolen 18. 9., rezignoval 4. 9.
9. 2000—	Notker (Notkerus) Wolf, předtím arciopat v St. Ottilien a zároveň praeses stejnojmenné kongregace (1977—2000), zvolen 7. 9.

Řád sv. Benedikta dal církvi podle tradice přibližně 1 560 svatých a 3 500 blahoslavených. Proto byla z tohoto přehledu z technických důvodů vypuštěna celá plejáda světců, převážně zakladatelů benediktinských klášterů ve středověku.

- sv. Benedikt (kolem 480 Nursie — 21. 3. 547 Monte Cassino), zakladatel řádu, otec západního mnišství, patron Evropy (od 1964), učitelů, horníků, mědirytců, speleologů (od 1957), studujících, umírajících, ochránce před horečkami, záněty, otravami a čarováním, svátek (výročí přenesení ostatků) 11. 7. (původně 21. 3.);

- sv. Maurus († 15. 1. 585), žák sv. Benedikta, po jehož odchodu do Monte Cassina se stal opatem kláštera Subiaco, patron měditepců a uhlířů, vyzván proti nemocem a utonutí;

- sv. Placid(us) ze Subiaca († asi 541), žák sv. Benedikta, patron lodníků, ochránce před nebezpečím utonutí;

- sv. Augustin z Canterbury († 26. 5. 604 či 605), misijní biskup, první arcibiskup canterburský, apoštol Anglie;

- Beda Ctihodný (672 či 673 — 26. 5. 735 Jarrow), mnich v Jarrow, přední učenec a teolog své doby, otec anglické historiografie (*Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, Církevní dějiny anglického lidu), od 1899 církevní učitel;

- sv. Bonifác (kolem 672 Kirton u Exeteru v Anglii — 5. 6. 754 Dokkum, Nizozemí), vlastním jménem Winfrid, mučedník, apoštol Němců (Hesensko, Durynsko, Bavorsko, západní Westfálsko, Württembersko), arcibiskup v Mohuči, zakladatel biskupství v Salcburku, Pasově, Řezně, Freisingu, Würzburgu, Erfurtu a v Eichstättu, patron diecéze Fulda, Durynska, sládků a krejčích;

- sv. Alkuin (735 York — 17. 5. 804 Tours), opat v Tours (796–804), vynikající učenec a pedagog na dvoře Karla Velikého v Cáchách;

- sv. Raban Maurus († 4. 2. 856 Mohuč), arcibiskup mohučský (847–856), „učitel Germánie“, učenec, autor mnoha spisů;

- sv. Ansgar (8. 9. 801 — 3. 2. 865 Brémy), arcibiskup spojených diecézí Hamburk a Brémy, „apoštol severu“ (tj. Dánska a Švédska), zakladatel mnoha klášterů;

- sv. Wolfgang (kolem 924 Pfullingen, Bádensko-Württembersko — 31. 10. 994, Popping, Rakousko), biskup řezenský (972 — 994), patron Bavorska, diecéze a města Řezna, pastýřů, tesařů, sochařů, lodníků, uhlířů, dřevorubců, nevinně zajatých, vyzván proti dně, obrně, bolestem nohou, záchvatům mrtvice, úplavici, zánětům kůže, proti neplodnosti a potratům, kanonizován 7. 10. 1052;

- sv. Vojtěch (kolem 956 Libice — 23. 4. 997 Sambie), 2. biskup pražský (982–997), mučedník, patron Čech, Polska a Uher, patron pražské arcidiecéze a českého kněžstva, kanonizován 999;

— sv. Gotthard (Godehard) z Hildesheimu (960 Reichersdorf, Bavorsko — 4./5. 5. 1038 Hildesheim, Dolní Sasko), biskup v Hildesheimu (1022–1038), původně opat v Niederaltaichu, patron proti dně, revmatismu, dětským nemocem, těžkému porodu, bleskům a kroupám, patron zedníků a hildesheimského biskupství, oblíbený světec v mnoha zemích včetně Čech, kanonizován 1131;

— sv. Prokop (kolem 970 Chotouň — 25. 3. 1053 Sázava), zakladatel a opat kláštera na Sázavě, patron Čech, horníků a rolníků, kanonizován 4. 7. 1204;

— sv. Petr Damiani (kolem 1006 Ravenna — 22/23. 2. 1072 Faenze), kardinál — biskup v Ostii (1057 — 1072), církevní učitel, ochránce proti bolestem hlavy;

— sv. Anselm z Canterbury (1033 či 1034 Aosta — 21. 4. 1109 Canterbury), původně (od 1078) opat kláštera Le Bec v Normandii, od 1093 arcibiskup v Canterbury, odkud byl za prosazování církevní nezávislosti dvakrát vyhnán (1097 až 1100 a 1103–1106), zakladatel scholastiky, kanonizován 1494, prohlášen za církevního učitele 1720;

— bl. Columba Marmion (1858 — 30. 1. 1923), od 28. 9. 1909 opat v Maredsous, proslul svou syntézou (novo)tomistické teologie a tradiční benediktinské spirituality, blahorečen 3. 9. 2000.

PAPEŽOVÉ

Pro sestavení seznamu nástupců sv. Petra z řehole sv. Benedikta chybí, zejména ve starší době, dostatek informací a dokladů. Proto není často jasné, zda zvolený řeholník pocházel z kláštera iroskotského mnišství nebo z kláštera, který již přijal řeholi sv. Benedikta, popř. z klášterů, kde obě nebo i další řehole byly užívány současně. Někdy nelze ani doložit, zda zvolený pontifik byl vůbec řeholníkem, či nikoliv. Tak se v některých seznamech objevují i jména dalších papežů, u nichž jejich příslušnost k řádu sv. Benedikta nelze nijak doložit, a proto zde nejsou ani uváděni.

? (1) sv. Řehoř I. Veliký (3. 9. 590 — 12. 3. 604), Říman, původně papežský poradce, 1. mnich na stolci sv. Petra, církevní učitel (od 1295)

I. (2) Adeodatus II. (11. 4. 672 — 17. 6. 676), Říman, původně mnich kláštera sv. Erasma na Monte Celio v Římě

? (3) sv. Agatho (27. 6. 678 — 10. 1. 681), Sicilan, původně mnich kláštera sv. Herma(y?)

? (4) sv. Zachariáš (10. 12. 741 — 22. 3. 752), Řek, původně snad mnich kláštera v Lateráně (Řím)

? (5) Štěpán III. (IV.) (1., resp. 7. 8. 768 — 24. 1. 772), Sicilan, původně snad mnich kláštera sv. Chrysogona v Zatibéri

II. (6) sv. Paschal I. (25. 1. 817 — 11. 2. 824), Říman, původně opat kláštera sv. Štěpána (?) u baziliky sv. Petra v Římě